

gemeente
Zoetermeer

ROSTRA CONGRESCOMMUNICATIE CONGRESSEN, KENNISEVENEMENTEN, EXPERTMEETINGS, SYMPOSIA, DINERS PENSANTS, EVENTS

Stadsgesprek gemeente Zoetermeer

Duurzaam en Groen Zoetermeer

Verslag van het stadsgesprek

15 september 2015 – Stadhuis Zoetermeer

Inhoud

Welkom en opening: Duurzaamheid en groen in DNA Zoetermeer

Wethouder Robin Paalvast

Energietransitie: Anders denken, anders doen

Anke van Hal, Hoogleraar Sustainable Building and Development Nyenrode Business University en Praktijkhoogleraar Sustainable Housing Transformation TU Delft

Groene waarden van Zoetermeer: Verbindingen verbonden

Abe Veenstra, Provinciaal adviseur Ruimtelijke Kwaliteit Zuid-Holland

Wat is uw advies?

- A. Energietransitie: hoe schakelen we om van fossiele energie naar duurzame energie in Zoetermeer?
- B. Initiatieven voor stadslandbouw naar het voorbeeld van Hof van Seghwart en wijktuin Broekwegzijde
- C. Het groen om de stad: hoe maken we de parken en het buitengebied nog aantrekkelijker?

Opbrengsten en verder

Gesprek met deelnemers en sprekers over opbrengsten en kansrijke perspectieven.

Plenaire verslag: Christine van Spanning – Alt-Tab bedrijfsondersteuning

Welkom en opening: Duurzaamheid en groen in DNA Zoetermeer

Wethouder Robin Paalvast

Gert van 't Hof – gespreksleider van het stadsgesprek – opent de bijeenkomst en heet de circa 55 aanwezigen van harte welkom in de burgerzaal van het stadhuis van Zoetermeer. Deze avond is georganiseerd door wethouder Robin Paalvast met het doel input te verzamelen voor het programma duurzaam en groen Zoetermeer. Hiertoe zijn een drietal workshops georganiseerd rond de thema's energietransitie, stadslandbouw en groen om de stad. Daaraan voorafgaand verzorgen Anke van Hal en Abe Veenstra een korte inleiding die aanhaakt bij de thema's van de workshops en mogelijk kan dienen als inspiratie.

Gevraagd naar de mate waarin Zoetermeer als duurzaam is, geeft Robin Paalvast aan dat Zoetermeer op de goede weg is, maar dat het ambitieniveau hoog ligt. Gert van 't Hof merkt op dat in de vorige plannen nog vier pijlers benoemd werden. De wethouder beaamt dit; hij geeft aan dat ten aanzien van geluid- en luchtkwaliteit en duurzaam inkopen aanzienlijke voortgang is geboekt. In het huidige plan ligt de focus dan ook op klimaat (100% Co2 reductie) en een natuurlijk en groen Zoetermeer (biodiversiteit).

College en wethouder hebben een actieplan opgesteld getiteld 'duurzaam en groen Zoetermeer'. De Raad heeft hierop geadviseerd om over het actieplan in samenspraak te treden met de stad; dit stadsgesprek is daarvan de uitwerking. Na besluitvorming door de Raad wordt het actieplan vervolgens definitief vastgesteld gevolgd door de uitvoering.

Eén van de thema's uit het programma duurzaam en groen is nul-op-de-meter. Gevraagd naar wat dit betekent, vertelt de wethouder dat het streven is om bestaande woningen te verbouwen tot CO2 neutrale woningen. Op 14 oktober wordt een aanvang gemaakt met de realisatie van de eerste nul-op-de-meter woning in de vorm van een pilot; de eigenaar van deze woning is vanavond aanwezig.

De wethouder wenst de aanwezigen een prettige bijeenkomst toe.

Energietransitie: Anders denken, anders doen

Anke van Hal, Hoogleraar Sustainable Building and Development Nyenrode Business University en Praktijkhoogleraar Sustainable Housing Transformation TU Delft

Anke van Hal houdt zich al bijna 30 jaar bezig met duurzaam bouwen. Wat haar opvalt aan de huidige tijd, is dat de wereld in snel temp verandert (global chance). Sommige mensen bezien deze ontwikkelingen vanuit een overwegend negatief perspectief, anderen zijn positiever. Een voorbeeld uit de laatste categorie is Richard Florida die de huidige tijd ziet als 'the great reset'.

Ook Anke van Hal hoort bij de positieve denkers. Zij signaleert innovatie op vele fronten. Steeds meer mensen voelen dat verandering wenselijk is, maar tegelijkertijd neemt bij een andere groep mensen ook de weerstand toe. De reden daarvoor ligt mogelijk in het feit dat men bang is om verworvenheden te verliezen (verliesaversie). Om die reden is Anke van Hal een pleitbezorger voor een 'fusie van belangen' ofwel het combineren van energiebesparing met andere zaken die mensen vaak nog belangrijker vinden.

Om mensen de motiveren voor energiebesparing, is het belangrijk om voorbeelden te laten zien. Anke van Hal refereert aan een quote van Henry Ford die zegt: 'If I had asked people what they wanted, they would have said faster horses.' De auto was namelijk op dat moment nog een onbekend fenomeen.

Voor veel mensen is wonen emotie. Anke van Hal denkt dat het belangrijk is dat bouw professionals hiermee rekening houden. Om die reden is HomeMates3 (energie vriendelijk renoveren) opgericht. Aan de bouwprofessionals in de zaal geeft Anke van Hal ter overweging mee dat zij een rationele speler zijn op emotioneel terrein. Daar over nadenken is een belangrijke voorwaarde voor succes.

Gert van 't Hof bedankt Anke van Hal voor haar presentatie en biedt de aanwezigen de gelegenheid tot het stellen van vragen. Een deelnemer merkt op dat de daling van het energieverbruik die met maatregelen gerealiseerd kan worden, veelal te hoog wordt ingeschat. Gevraagd hoe daarmee om te gaan, denkt Anke van Hal dat het belangrijk is dat er geen valse verwachtingen worden gewekt; goede voorlichting is derhalve belangrijk. Daarnaast zijn er tegenwoordig bouwbedrijven die garanties afgeven over het te behalen resultaat.

Groene waarden van Zoetermeer: Verbindingen verbonden

Abe Veenstra, Provinciaal adviseur Ruimtelijke Kwaliteit Zuid-Holland

Abe Veenstra vertelt dat hij vanuit zijn functie als provinciaal adviseur een werkprogramma heeft samengesteld waarin hij een aantal thema's heeft benoemd. Eén van die thema's is de verbinding van stad en land. Zijn lezing gaat nader in op de vraag hoe stad en land, maar ook de opgaven die spelen in de buitenruimte meer met elkaar verbonden kunnen worden.

Ondersteund door beeldmateriaal, laat Abe Veenstra zien dat het klassieke onderscheid tussen stad en land is vervangen door een zogenaamd 'metropolitaan landschap'. Bij de invulling van dat landschap, is gepoogd daar door middel van beleid sturing aan te geven. Daarbij is gefocust op het uit elkaar houden van stad en land. Echter inmiddels wordt de vraag urgent hoe stad en land weer beter op elkaar aan kunnen sluiten.

Voor Zoetermeer geldt dat de huidige stad ontstaan is door een groeispuurt vanuit een kleine oude kern. Het landschap rondom Zoetermeer kenmerkt zich als een 'droogmakerij landschap' net als bijvoorbeeld de Haarlemmermeer en de Flevopolder.

Bureau Lama is op expeditie gegaan door de stadsranden van de Zuidvleugel; Abe Veenstra somt een aantal bevindingen uit hun onderzoek op:

- Een overzicht van vraag & aanbod – formeel & informeel gebruik
- Het programma (aanbod van voorzieningen) is nogal schraal
- De toegankelijkheid is veelal beperkt
- De recreatieterreinen zijn monotoon
- Bestaande plekken worden nogal eens miskend
- Stad en landschap staan veelal met de ruggen naar elkaar
- De kwaliteit van de verbindingen is vatbaar voor verbetering
- De focus zou moeten liggen op verbinding in plaats van scheiding
- Water en dijken zijn bepalend voor de structuur

Abe Veenstra denkt dat de bestaande structuren van water en dijken een uitstekende basis zijn om stad en land met elkaar te verbinden. Hij pleit ervoor de focus minder te leggen op gebieden en meer op structuren en de verbindingen. Hij noemt

vervolgens een aantal inspirerende voorbeelden van zogenaamde park routes, de high line in New York en dichterbij het Singelpark in Leiden. Beiden zijn voorbeelden van een route die verschillende plekken met elkaar verbindt.

Abe Veenstra stelt voor niet alleen te kijken naar recreatie als het gaat om het invullen van de ruimte, maar dit te koppelen aan een aantal andere opgaven zoals watermanagement, herstructurering van groengebieden en particulier initiatief.

Tot slot wijst Abe Veenstra op twee websites die mogelijk interessant zijn: www.pazh.nl en www.expeditiestadsranden.nl

Gert van 't Hof bedankt Abe Veenstra voor zijn presentatie en biedt de aanwezigen de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Eén deelnemer wil graag meegeven voor de discussie dat hij Zoetermeer ziet als 'stad tussen de parken'.

Wat is uw advies?

A. Energietransitie: hoe schakelen we om van fossiele energie naar duurzame energie in Zoetermeer?

Remco de Bruijn gespreksleider
Janna Rakers Alt-Tab Bedrijfsondersteuning (notulen)

Remco de Bruijn van de werkgroep Energietransitie heet de aanwezigen van harte welkom. Remco is projectleider elektrisch vervoer bij de gemeente Zoetermeer.

De gemeente staat voor een zware opgave; in 2040/2050 moet Zoetermeer 100% emissieneutraal en duurzaam zijn. De focus van de gemeente ligt nu op de komende 5 jaar, 2016 - 2020.

Voor de komende 5 jaar zijn de volgende acties gepland:

1. Windenergie

Er staan 3 windmolens in Lansinghage. De Siemens molen is recent afgebroken. Gekeken wordt of er een molen bijgeplaatst kan worden. Er zijn echter beperkingen zoals: het bestemmingsplan en benodigde vergunningen.

2. Zonnepanelen op aantal gebouwen (CKC, Stadhuis)

De gemeente is bereid daken beschikbaar te stellen voor de zonnepanelen, maar zal alleen de daken zelf faciliteren.

3. nul op de meter verbouwen van bestaande woningen

Warmte- en koudeopslag, zonnepanelen, smart grid (elektrisch vervoer).

Stellingen

1. Wat u vindt van de ambities en acties.
2. Wat kunt u daar zelf in betekenen?
3. Wat mist u?

Er zijn 3 moties ingediend:

- a. In blokken groepen zonnepanelen aanbrengen. Initiatieven van woningcorporaties.
- b. E-rally (elektriciteitsrally die de gemeente volgend jaar wil organiseren om het stoffige imago op te vijzelen).

c. Aanwijzen vastgoed waar zonnepanelen zouden kunnen worden geplaatst (bijvoorbeeld sporthallen etc.).

Stelling 1 – Wat vindt u van de ambities en acties?

Vanuit de workshop wordt gevraagd of er gemonitord wordt wat er aan ambities is, wat wordt uitgevoerd en hoe dit zal worden gedaan. Remco de Bruijn geeft aan dat de gemeente bezig is met ca. 400 innovatieve proefprojecten. Deze zullen te zijner tijd integreren in de samenleving en als 'normaal' worden gezien.

Opgemerkt wordt dat er niets mis is met genoemde maatregelen, maar er ontbreekt een soort back-casting van 2045 terug en wat gerealiseerd moet worden om daar te komen. Er moeten met elkaar heldere prestatieafspraken gemaakt worden. Voorts is het niet alleen belangrijk te weten wat de gevolgen zijn voor woningen, maar ook voor verkeer, water en lucht. Er missen elementen van duurzaamheid in het voorliggende plan. Er zou opgeschaald moeten worden en ambities stapsgewijs neergezet moeten worden om te zien of men op de goede weg is. Bezien moet worden of het verenigen op bouwen en wonen het meest rendabel is. Wellicht moet hier ook water en mobiliteit bij betrokken worden. Op dit moment worden niet alle mogelijkheden benut.

Actie 1 Back-casting van 2045 terug

Verduurzaming levert geld op. Die verandering moet in gedachten gehouden worden. Men moet bereid zijn horizonverlenging toe te passen. Bijkomend effect is dat er geen fossiele brandstoffen meer gebruikt worden. Aan de ene kant moet men af van de houding 'alles kost geld', maar aan de andere kant moet ook geen angst zijn te investeren in duurzaamheid.

Actie 2 Verduurzaming levert geld op

Vanuit de workshop heeft één van de deelnemers geprobeerd een platform duurzaamheid op te richten. Burgers en verenigingen zouden samen met de gemeente om tafel moeten. De gemeente zou moeten zorgen voor continuering van het proces. Het voorliggende programma vindt de betreffende deelnemer een aanfluiting. De deelnemer refereert hierbij aan de urgenda rechtspraak. Als dat de intentie is van de gemeente, vraagt de deelnemer zich af waar men blijft. De deelnemer pleit ervoor om samen met elkaar invulling aan het programma te geven en te kijken waar het geld op efficiënte manier kan worden ingezet. Tevens pleit de deelnemer voor wijkambassadeurs als actoren die mensen begeleiden. Dit moet volgens een

andere deelnemer gekoppeld worden aan wat mensen fijn vinden en wat ze willen verbeteren: bijvoorbeeld slecht straatwerk, graffiti en gezondheid. Met alleen energie krijgt men de beweging bij de bevolking niet op gang. Gestart moet worden met te onderkennen dat mensen willen dat de eigen woonomgeving mooi, fijn en prettig moet zijn.

Actie 3 Koppeling aan wat mensen fijn vinden, wat ze willen verbeteren

De vraag is hoe men de inwoners van Zoetermeer kan enthousiasmeren. Eén der deelnemer pleit voor meer informatieverstrekking door middel van reclame om zodoende het gezamenlijk enthousiasme te verhogen onder het mom van 'Het goede nieuws', 'Wees trots op wat we bereiken', 'Hoort, zegt het voort'.

Actie 4 Reclame

De corporatie gaat een belangrijke rol vervullen; de corporatie is een belangrijke schakel voor mensen die een woning hebben die niet geschikt is voor energie-0. Er zijn veel woningen die niet aan de voorwaarden voldoen om een energie-0 woning te zijn. Het is al een uitdaging om dit in nieuwbouwwoningen voor elkaar te krijgen, laat staan in renovatiewoningen. Het vraagt een enorme investering. Mensen zijn doorgaans niet bereid meer dan € 15.000 tot € 20.000 in hun woning te investeren.

Vanuit landelijk beleid zou er wetmatig een transitie in gang moeten worden gezet. Dat betekent dat er ook op andere niveaus buiten Zoetermeer geschakeld moet worden. Anders wordt één en ander onhaalbaar. Hier moet nu mee aangevangen worden.

Alles hangt af van wat de gemeente wil investeren. Er zijn hierover nog geen toezeggingen. Zoetermeer moet naar een stappenplan 2040: 'Wanneer moet worden opgeschakeld in maatregelen?'.

Op een bepaald moment zouden maatregelen geëffectueerd kunnen worden. Stel doelen. Bijvoorbeeld: 'In 2030 mogen er geen auto's meer met benzine- of dieselmotor in de stad rijden'.

Actie 5 Stappenplan

Op een vraag waar in Nederland de elektriciteit vandaan komt wordt geantwoord dat dit van kolen komt. De Raad van State in Groningen heeft bepaald dat veel huizen energie krijgen van steenkool. In Rotterdam ligt 7 miljoen ton steenkool. Dat is de energiebasis in Nederland. Dat is echter zeer vervuilend. Elektriciteit is een prettige energie, maar het is wel een afgeleide energie. Als op energie bezuinigd moet worden, zou men eigenlijk niet op elektriciteit moeten autorijden.

Voor wat betreft windenergie moet er rekening mee gehouden worden dat één van de nadelen van deze energie is, dat de bron niet constant is.

Er lopen op dit moment 2 of 3 dure hoge spanningsleidingen naar Noorwegen waar het overschot aan duurzame energie wordt heen gepompt. Op het moment dat de energie in Nederland op is, wordt deze bron aangesproken. Daarmee wordt de aanleg van deze leidingen al in 3 maanden terugverdiend.

Opgemerkt wordt dat er een hoop ellende te verwachten is bij het aanpassen van bestaande bouw. Het blijkt soms zelfs efficiënter om te slopen dan te renoveren, omdat het teveel geld kost. Dergelijke zaken moeten in de overweging worden meegenomen.

Remco de Bruijn meldt dat bewust is gekozen voor 100% elektrisch. Als niemand start met het veranderproces, zal die verandering ook niet bij anderen opstarten. Als voorbeeld wordt genoemd dat er veel bedrijven zijn in het buitenland waar men is gestart met zonnepanelen. Dit heeft een domino-effect. Andere bedrijven durven dan ook makkelijker de stap naar zonnepanelen te zetten.

Eén van de deelnemers benadrukt dat verduurzaming geld oplevert, maar in de praktijk blijkt dat moeilijk aan mensen uit te leggen. Mensen vragen altijd 'what's in it for me?'

Stelling 2 - Wat kunt u daar zelf in betekenen?

De vraag is of het voorliggende programma aansluit of dat het verbreed moet worden.

Als voorbeeld wordt een concrete maatregel gegeven: 'Aangeven aan welke voorwaarden nieuwbouw moet voldoen'. Als de gemeente een energiezuinig beleid wil neerzetten, moet dit pakket van eisen worden aangegeven in de vergunning voor

nieuwbouw.

De bevolking moet ervan bewust gemaakt worden dat de huizenprijzen voor huizen met nul op de meter weliswaar omhoog gaan, maar dat energiekosten daarmee vervallen. Dit bewustwordingsproces gaat in fases, en begint met beleid vanuit de overheden en gemeenten en verandering van denken bij de burger.

Actie 1 Voorbeeldfunctie

Vanuit de workshop wordt gewezen op externe factoren die dit veranderingsproces zouden kunnen belemmeren, zoals landelijk beleid, bestemmingsplan, nota's voor behoud. De uitdaging hierin is om de juiste mensen te benaderen.

Actie 2 Hoe om te gaan met externe factoren

Stelling 3 - Wat mist u?

Concreet wordt genoemd:

1. Een subsidieregeling voor huizen die niet over kunnen naar nul op de meter.
2. Een energierekenkamer.
3. Een loket voor burgers (energieloket).
4. Platform duurzaamheid in de gemeente.

Remco de Bruijn zou graag een platform duurzaamheid in de gemeente zien. Bij dit platform kunnen mensen terecht die bijvoorbeeld zonnepanelen zouden willen aanschaffen maar niet weten hoe ze dit aan moeten pakken. Dit platform wordt gedragen door burgers, corporaties en gemeente en omvat het hele pallet van duurzaam denken en duurzaam bouwen.

Eén van de deelnemers geeft een voorbeeld over een collectief dat de gemeente wil organiseren inzake zonnepanelen. Voor mensen met lage inkomens of minima zou hot-fill een alternatief zijn voor zonnepanelen; hot-fill is veel goedkoper, waardoor mensen met lage inkomens eerder geneigd zouden zijn over de aanschaf na te denken.

Vanuit de workshop wordt gevraagd wat de gemeente Zoetermeer doet aan duurzame verlichting. Waddinxveen blijkt hier al

veel aan te doen. De gemeente Zoetermeer is hier mee bezig, maar maakt het niet bekend.

Tot slot deelt Remco de Bruijn een aantal successen met de deelnemers:

1. De gemeente Zoetermeer heeft nu bijna 50 laadpalen. Dit heeft de gemeente niets gekost.
2. De gemeente Zoetermeer komt met een nieuw beleidsplan met een nieuwe subsidieregeling voor het aanvragen van 470 laadpalen in de komende 5 jaar. Hier zullen burgers en ondernemers bij worden betrokken om samen te kijken hoe dit vorm te geven en uit te zetten.
3. Er komen 3 nieuwe elektrische auto's bij het wagenpark van de gemeente Zoetermeer. De bedoeling is dat uiteindelijk het hele wagenpark elektrisch wordt. Ook wordt de mogelijkheid onderzocht om huisvuilwagens elektrisch te maken.

A.2 Energietransitie: hoe schakelen we om van fossiele energie naar duurzame energie in Zoetermeer?

Angelique Quintin gespreksleider
Lotte Akkerman Alt-Tab Bedrijfsondersteuning (notulen)

Actieplan en aanbeveling

Het doel en actieplan om in 2040 klimaat neutraal te zijn is goed. Met de huidige aanpak gaat het echter niet lukken. Er moet veel aandacht naar renovatie van en investering in bestaande huizen, niet alleen naar nieuwe projecten. De gemeente moet met een duidelijke strategie komen en de bewoners daarbij betrekken. Het is een plan van heel Zoetermeer. Alle stakeholders (ook bewoners) moeten achter het plan staan en actief betrokken zijn om de doelstelling te halen. De doelstelling moet gaan leven en geïntegreerd worden in het dagelijkse denken en doen (door tastbare voorbeelden te etaleren in samenwerking met innovatieve instanties en denkers.

Een vereiste is om een inventarisatie op te maken van alle woningen in Zoetermeer (bouw informatie van alle woningen, feitelijke energieverbruik totalen, enz.) (woningcorporaties hebben dit soort informatie al tot hun beschikking). Woningen klimaat neutraal maken en produceren, alleen, is niet voldoende. De mindset moet veranderen. Meer verbindingen tussen stad en land, meer verbindingen tussen eigenschap en gebruik, meer initiatief/inzet burger, minder overheid.

Er moet een omdenking plaatsvinden: de boodschap is dat duurzaamheid gaat over verbetering van comfort en niet over extra investeren om op termijn terug te verdienen. Zonnepanelen bijvoorbeeld zijn effectief dus men kan al gauw denken dat er geen andere energiebesparende maatregelen nodig zijn. Er moet goede informatie komen. Tarifiering, bijvoorbeeld, tegenwoordig kun je energie opslaan in een accu (Tesla) en het weer ophalen indien nodig. Ook stadsverwarming kan duurzaamheid in de weg staan.

Mindset - Samen staan we sterk

Het doel wordt alleen bereikt als iedereen er pal achter staat. Het actieplan moet gedetailleerd in kaart worden gebracht. Hoe gaan we met zijn allen deze energietransitie, en daarnaast ook recycling van water, afval, gebruik/hergebruik van bouwmaterialen, enz. inrichten. Iedereen is aandeelhouder van het plan, dat zichtbaar en transparant is.

Het uitrusten van publieke gebouwen met zonnepanelen en andere energiebesparende middelen, door crowdfunding of leasing.

VVE's zijn moeilijke partners daar 70 van de eigenaars akkoord moeten zijn om tot een besluit te komen. In Zoetermeer zijn ruim 400 VVE's. Ook bij VVE's kan goede voorlichting, voorbeeldfunctie en samenwerking uitkomst bieden. Er zijn precedents dat woningcorporaties of VVE's bij de gemeente terecht konden voor een voorfinanciering.

Essentieel is samenwerking met banken, bouwbedrijven, makelaars en investeerders. Aannemers/bouwbedrijven/gemeente moeten energiescans aanbieden aan en woningbezitters en eigenaars bedrijfspanden. Voor de laatste groep is terdege voorwerk voor nodig: kijk naar de energie verdeelsleutel en bouw flexibiliteit in door rekening te houden met gebruik, wisseling van eigenaars, enz. Kijk ook naar staat van onderhoud voordat je investeringen en verbouwingen gaat doen en verrichten (hoe is staat van dakbedekking voordat je zonnepanelen gaat aanbrengen).

Makelaardijen moeten standaard een plan van nieuwe energievoorziening vereisten in het informatie verkoop dossier van een huis opnemen. Gemeenschappelijk inkopen door verenigingen van huizenbezitters van alle energiebesparende middelen, waarbij je vermijdt op een later tijdstip alsnog investeringen te moeten doen. Nu zeggen projectontwikkelaars dit zit niet in het investeringspakket en ik ga het dus ook niet aanbieden.

De woningcorporaties bezitten 31% van alle woningen. Een goede samenwerking/partnerschap met corporaties is essentieel.

Regelgeving

De huidige regelgeving staat duurzaamheid in de weg. Ook hier is verandering van mindset en innovatie vereist. Het hoeft niet allemaal in een keer goed. Het is een kwestie van learning by doing. Bij een nieuw beleid horen andere regels en aanpassen hoort bij het oefenen (in de proeftuin).

Proeftuin

Alleen met concrete voorbeelden kun je mensen overhalen en overtuigen om mee te doen. Er moet veel aandacht komen voor de emotie rondom woonproblemen (transitie). Met energiesafari's kunnen bewoners zien waar het om gaat. Wooncomfort is het sleutelwoord (weg met de tocht, weg met vochtplekken, weg met energie verkwisting). Van cruciaal belang is een realistische weergave van de feiten en acties. Een ongebruikte zolder isoleren betekent extra wooncomfort en niet enkel kostenbesparend persé. Belangstellenden moeten goede toegang hebben tot aannemers/project-ontwikkelaars met vragen en punten van zorg om ze over de streep te trekken.

Op termijn worden er 120 'nul op de meter' woningen opgeleverd. Dit plan ligt momenteel in de Kamer en zal in 2017 worden geofficialiseerd. Bijkomstigheid is dat de huidige salderingsregeling, het wegstrepen van eigen energieverbruik met eigen opgewekte energie, na 2017 onzeker wordt.

Er moet een inventarisatie komen van alle woningen in Zoetermeer (veel woningen zijn bijna 40 jaar oud en renovatie en verbouwing zijn aan de orde van de dag). Corporaties, bewoners en eigenaars moeten individueel worden benaderd en uitgedaagd om energiebesparende maatregelen en verbouwingen uit te (laten) voeren. Noodzakelijk hiervoor is een energie scan per huis, mogelijk plan van aanpak, financieringsmogelijkheden en voorwaarden, zodat men een duidelijk beeld krijgt hoeveel geld ze effectief kwijt zijn aan de investering.

Inventariseren om in kaart te hebben welke woningen moeten worden aangepast. Het is belangrijk om een ruime marge aan te houden en verder dan de ambitie te willen gaan, dus niet alleen klimaat neutraal in energie, maar duurzaam in alle facetten (recyclen van water, gebruik/hergebruik van bouwmaterialen, van afval enz.

Goed voorrekenen en het maken van duidelijke budgetten/begrotingen is belangrijk vooral voor mensen met een kleine beurs in de sociale woningen.

25% van alle energieverbruik is voor rekening van bewoning. Dit betekent dat er een gigantische slag te slaan is qua energiebesparing bij bedrijven en bedrijfsgebouwen. Innovatie en energiebesparing bij bedrijven is ook onderdeel van de proeftuin. Wat is de rol van de gemeente hierbij? Ook hier is een gedetailleerde inventarisatie essentieel en zoals eerder gezegd er moet rekening worden gehouden met de energie verdeelsleutel en flexibiliteit in gebouwd worden door rekening te houden met gebruik, wisseling van eigenaars, enz. Kijk ook naar staat van onderhoud voordat je investeringen en verbouwingen gaat doen en verrichten (hoe is staat van dakbedekking voordat je zonnepanelen gaat aanbrengen).

Marketing

Gemeente moet samenwerken met TU (of lokale innovatieve partijen, ROC's, HBO's, innovatie- en leerfabrieken in Dordrecht en/of Alphen aan de Rijn) om tastbare voorbeelden te produceren (mobiliteit en/of andere innovaties) zodat duurzaamheid ingeburgerd raakt en deel gaat uitmaken van het denken en handelen van alle bewoners en gebruikers. Maak van Zoetermeer 'slaapstad' een 'energieke' stad. Dit kan bijvoorbeeld door uitbreiding van het laadpalen circuit, samenspel van woonstad en landschap (A12, spoor netwerk, fietspaden). Er moet veel geïnvesteerd worden in media aandacht: kranten, tijdschriften, TV West en You Tube.

Ambitie en out of the box

Het actieplan moet breder worden getrokken. Het gaat niet alleen over isoleren en nul op de meter. We moeten het cradle to cradle principe omarmen. Zelfvoorziening, upcycling, gebruik van lokale materialen, enz. dat is net zo belangrijk als klimaat neutrale woningen.

Opbrengsten en verder

Het actieplan, zoals het er nu ligt, is goed, maar niet toereikend. Het is belangrijk om verder te kijken dan de ambitie. Eenduidige focus van nul op de meter is niet voldoende. De gemeente moet aandacht besteden aan marketing om bewoners duidelijk te maken wat de toegevoegde waarde is van duurzame energie. Het gaat om een verandering van de mindset; het is cruciaal om de bewoners erbij te betrekken door de boodschap dat duurzaamheid alles te maken heeft met wooncomfort.

Mensen willen een tastbaar voorbeeld. Dit is bijvoorbeeld de oplevering, in oktober, van de eerste duurzame woning in Zoetermeer van Ir. Bac (COMeG).

Een aanbeveling kan zijn dat de gemeente van alle projectontwikkelaars eist dat zij alleen projecten opleveren die klimaat neutraal zijn.

B. Initiatieven voor stadslandbouw naar het voorbeeld van Hof van Seghwart en wijktuin Broekwegzijde

Eveline Kokx gespreksleider
Christine van Spanning Alt-Tab Bedrijfsondersteuning (notulen)

Eveline Kokx heet de tien deelnemers aan deze workshop van harte welkom. Zij stellen zich kort voor, waarbij blijkt dat er veel kennis en ervaring aanwezig is. Deelnemers zijn onder meer betrokken bij adoptiegroen, de Hof van Seghwaert, de wijktuin Broekweg en het groene schoolplein van de Margrietschool.

Voor deze workshop zijn vier vragen geformuleerd:

1. Wat is stadslandbouw.
2. Welke kaders / regels zou de gemeente moeten stellen.
3. Wat hebt u nodig om succesvol een initiatief uit te voeren?
4. Waarom stadslandbouw.

Voor iedere vraag is er een flap over die rouleert in de groepen. Hieronder een overzicht van de opbrengst per vraag / onderwerp.

Wat is stadslandbouw / stadstuinbouw en waarom?

- Het verbouwen van voedsel in stedelijk gebied.
- Produceren van voedsel voor een grote groep
- Binnen de stad
- Sociale waarde / is verbindend
- Niet commercieel winstgevend
- De stad mooier maken / betrokken zijn bij de buurt
- Inkomsten
- Creatief / daktuin / educatie
- Kennis van de kringloop
- Groentepakketten 'produceren'
- Bloemen telen en verkopen
- Mensen telen hun eigen voedsel in nieuwe wijken

- Sociaal is belangrijk, samen!
- Kippen en eieren
- Uitvloeisel van volkstuinen

Waarom?

- Bewustwording van herkomst / waarde van voedsel
- Educatie
- Sociale cohesie + verbinden bewoners
- Armoedebestrijding
- Eigenaarschap van de bewoners vergroten!
- Opstapje naar sociale onderneming + bewonersbedrijven
- Gebruikswaarde zal toenemen, als ook de belevingswaarde en de waterbergingsfunctie

Welke kaders / regels zou de gemeente moeten stellen?

- Weg!
- Regel 1: geef terug aan de burger, tenzij
- Herinrichting in goed overleg met bewoners
- Eén aanspreekpunt / één loket
- Heel weinig – zie adoptiegroen
- Zelf onderhouden met een groepje
- Veel zelf bepalen
- Bij gemeente grond: regels, voorwaarden, openbaar, sociale functie

Wat hebt u nodig om een initiatief succesvol uit te voeren?

- Wanneer participatie projecten vanuit de gemeente (daklozen, gehandicapten, etc.) door de gemeente actief aan stadslandbouwprojecten worden gekoppeld
- Als er genoeg mensen meedoen / meedenken en enthousiast zijn
- Als er voldoende draagvlak is
- Als er 'voortrekkers' 'motors' zijn
- Een goed bestuur met kennis van zaken
- Voldoende expertise / onderhandelaars die kunnen overleggen met de gemeente
- Openheid / communicatie en een goed onderbouwd plan
- Het lokale trots wordt 'grown in Zoetermeer'

- Weekmarkt van opbrengst
- Gedragen door ouders en onderwijs
- Grond in bruikleen (gratis)!!
- Laagdrempelig voor iedereen, ook voor niet tuinders
- Inspirerend en informatief
- Grotere cultuurtechnische werken door gemeente, bijvoorbeeld grondverbetering, waterpunt, afscherming
- Startsubsidie, daarna zelfvoorzienend
- Innovatieve ruimte + experimenten

Na een geanimeerd gesprek, vat Eveline Kokx de opbrengst van deze sessie samen. De gemeente zou ruimte moeten geven voor 'echt' tuinieren met voedsel in de stad op een duurzame / blijvende manier. Er zouden daarvoor zo min mogelijk kaders en regels moeten zijn, maar wel een goed aanspreekpunt bij de gemeente. Het initiatief wordt een succes als er expertise is, er voortrekkers zijn en grond en ervaringen met de rest van de stad gedeeld kunnen worden.

In aansluiting op de lezing van Anke van Hal, komt ook hier naar voren dat de verbinding met de sociale aspecten de kern is. Het is van belang het onderwerp te benaderen vanuit de menselijke kant / de emotie. Het gaat er niet om wat je doet, maar waarom je het doet.

Martijn, werkzaam bij de gemeente Zoetermeer, vraagt of er behoefte is aan uitwisseling van informatie over de verschillende initiatieven die er in de stad zijn. Voor sommige deelnemers is dit in deze fase niet nodig; de behoefte van die projecten ligt primair in de buurt. Anderen vinden het wel prettig; kleine initiatieven kunnen elkaar immers aanvullen en versterken. Eén van de deelnemers geeft aan dat van de gemeente een andere houding wordt verwacht; namelijk dat de gemeente gaat participeren in initiatieven van burgers.

Eveline Kokx bedankt de deelnemers hun inbreng. Zij gaat hiermee aan de slag om het onderwerp stadslandbouw in Zoetermeer verder vorm te geven. Waar nodig doet zij in de toekomst graag nog eens een beroep op de kennis en kunde van de aanwezigen. Zij sluit vervolgens de sessie af.

C. Het groen om de stad: hoe maken we de parken en het buitengebied nog aantrekkelijker?

Davis Louwerse gespreksleider
Pieter den Oudsten Alt-Tab Bedrijfsondersteuning (notulen)

Welkom

De voorzitter verwelkomt de deelnemers. Voorafgaand aan de bespreking gaat mevrouw Diegenbach van Bureau S. Diegenbach verder in op het thema verbindingen. Mevrouw Diegenbach is zelfstandig landschapsarchitect en vormt samen met de heer Louwerse en mevrouw Beckers een projectteam. De gemeente Zoetermeer heeft hen gevraagd na te denken over de ontwikkelingsmogelijkheden van het regionale groen.

Presentatie

Mevrouw Diegenbach beschrijft het landschap ten noorden van Zoetermeer. Water kan worden aangemerkt als DNA van dit landschap dat grotendeels is ontstaan uit droogmakerijen. Belangrijke historische landschapselementen zijn molens, molenpaden, kerkpaden en lintbebouwing. Het landschap rond Zoetermeer bevat veel weidevogels, bloemenbermen, ecologische beheerde gebieden en een oude eendenkooi. De Vliet is een belangrijke barrière voor reeën. De aanleg van het Bentwoud, de nieuwe Driemanspolder en de verbindingsweg bij Stompwijk ontwikkelingen die in het kader van deze workshop van belang zijn om te noemen.

Het benoemen van de waarde die het landschap heeft kan vanuit verschillende benaderingen. Er kan voor worden gekozen voor om bijvoorbeeld vanuit functies, intrinsieke waarde of natuurwaarde naar het landschap te kijken. Het projectteam kiest voor de benadering van de beleveniseconomie. Daarbij gaat het erom een beleving mee te geven aan een product. Er zijn 5 producten benoemd die meerwaarde geven aan het buitengebied van Zoetermeer.

Met het afmaken van het 'rondje Zoetermeerse Meerpolder' kun je een route maken die zich onderscheidt van andere routes. Het 400-jarig bestaan van de polder kan als aanknopingspunt worden genomen voor de romantiek die geschiedenis kan oproepen. Daarbij kan gedacht worden aan hoويمijten, boerenkieltjes en een boodschappenroute langs de boerderijen. Bij de Geerpolder kan meer worden aangehaakt bij de ecologische landbouw, educatie en de geitenhouderij.

Als derde kan gedacht worden aan 'Zoetermeer naar zee'. Bij deze route kan aandacht gegeven worden aan de verschillende landschapstypen langs deze route. De route komt langs weidelandschap, de molens, het duinlandschap, de horsten met de landgoederen en het strand.

Bij de Stijllandroute de turfwinning voor stedelingen, de verbinding tussen natuurgebieden en de oude eendenkooi een rol spelen. Hierbij kan aandacht gegeven worden aan de in het landschap levende dieren.

De vijfde route haakt aan bij de vaarverbindingen. Vroeger lag het gebied op een veenkussen. Het water stroomde naar verschillende kanten weg. De waterwegen liepen daarom niet tot het midden van het gebied.

Bespreking

De gemeente Zoetermeer wil weten wat inwoners vinden van de gemeentelijke ambities en acties, wat zij daarbij kunnen betekenen en wat er wordt gemist.

De aanwezigen zijn van mening dat het Zoetermeerse landschap bijzondere waarden heeft. Het landschap bevat diverse parels. De natuur- en landschapstuin in het Westerpark bevat alle landschapselementen uit de omgeving van Zoetermeer. Een andere parel is de openheid van het landschap boven de A12 richting de Kaag en de Brasem. Dit geeft vaak zicht op schilderachtige wolkenluchten.

De uitdaging is beleving toe te voegen aan routes en obstakels weghalen. Promotie en informatie is nuttig, maar een route moet eigenlijk vanzelfsprekend zijn. Enkele deelnemers vinden de bewegwijzering vanuit de stad voor verbetering vatbaar. Iemand merkt op dat niet alles verbonden moet worden. Iets dat dood loopt kan heel mooi zijn. Een doodlopende weg dwingt tot stilstaan, waardoor je vaak op een andere manier kijkt dan vanaf de fiets. De belevingswaarde van routes kan groter worden als de historie van het gebied wordt benoemd. De Zoetermeerse Meerpolder is bijvoorbeeld 400 jaar oud, terwijl veel droogmakerijen veel jonger zijn.

Authenticiteit wordt door veel mensen hoog gewaardeerd. Enkele ambities staan haaks op authenticiteit. Introduceren van de otter kan bijvoorbeeld strijden met andere waarden. De stijllandroute heeft invloed op weidevogels. Dit kan beperkt blijven indien de route lager ligt dan het weiland en recreanten op verlaagde plaatsen naar weidevogels kunnen kijken. Dan steken er alleen hoofden boven het maaiveld uit.

Informatie over landschapselementen en de onderlinge samenhang kan de beleving vergroten. Een eventuele nieuwe stijllandroute kan als meerwaarde hebben dat het stad, parken en landschap met elkaar verbindt. Een korte toelichting kan er voor zorgen dat de hardheid van de stadsrand minder ervaren wordt. Waterlopen kunnen helpen bij het verbinden van stad en land. De Voorweg en dwarse wetting zoals de Delftse Wallen zijn goede voorbeelden van waterverbindingen waar Zoetermeer vanuit kan gaan. Hierbij wordt opgemerkt dat veel waterverbindingen doorbroken zijn. Met het oog op financiering van het

realiseren van verbindingen wordt koppeling aan bijvoorbeeld waterberging geadviseerd. In het Buitenpark kan worden gewezen op het mooie uitzicht naar 'binnen' en naar 'buiten'. Daar kunnen recreanten mooi uitkijken over het landschap, maar als men zich omdraait ziet men een Manhattan-achtige skyline met bijvoorbeeld het stadhuis. Het Westerpark is een goed voorbeeld van een mooie inbedding in stad én landschap.

De deelnemers zijn van mening dat er veel is. Het is een uitdaging niet te veel te willen. Enkele 'afmakers' die genoemd worden zijn de 'Zeeroute' en het 'Rondje Meerpolder'.

Eén van de aanwezigen roept de gemeente op om steun te geven aan bestaande initiatieven. Hij betreurt het voornemen van de gemeente Zoetermeer om de steun aan de stichting Land van Wijk en Wouden te beëindigen.

De deelnemers verschillen van mening over de vraag of verhoging van het aantal gebruikers van het landschap een doelstelling moet zijn.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusie 1 Het landschap rond Zoetermeer is rijk aan groen en cultuurhistorische elementen.

Conclusie 2 Er zijn genoeg fietsroutes, maar de routes zijn moeilijk te vinden en spreken niet allemaal voor zich.

Conclusie 3 Informatie over de geschiedenis en natuurwaarden kan de belevingswaarde verhogen.

Aanbeveling 1 Routes vanzelfsprekender maken, promoten en samenwerking faciliteren.

Aanbeveling 2 Stad, park en landschap meer verbinden waar het aanbrengen van verbindingen de belevingswaarde verhoogd.

Aanbeveling 3 De belevingswaarde van routes verhogen door beleving toe te voegen.

Opbrengsten en verder

Gert van 't Hof heet de aanwezigen welkom terug voor de plenaire bespreking van de workshops. Het woord is aan de vier voorzitters voor een korte samenvatting van hetgeen is besproken.

Angelique Quentin bijt het spits af. Zij vertelt dat de ambitie om te schakelen van fossiele naar duurzame energie door de deelnemers aan de workshop gedeeld werd, maar men gaf tegelijkertijd aan dat de maatregelen die daarvoor worden genomen, onvoldoende zijn om dit te realiseren. De suggestie van Anke van Hal om te kijken wat energiebesparing nog meer op kan leveren, sprak aan. Verhoging van het woongenot bijvoorbeeld, kan bewoners motiveren om met energiebesparing aan de slag te gaan. Tevens werd naar voren gebracht om te zoeken naar natuurlijke momenten om met het energie zuinig verbouwen van een woning te starten. Dit wordt onderstreept door de heer Bak die als bouwer betrokken bij de eerder genoemde realisatie van de eerste CO2 neutrale woning. Zodra er een aantal woningen energiezuinig zijn verbouwd, kunnen deze als voorbeeld dienen om nog meer mensen over de streep te trekken. De heer Bak denkt dat de insteek van de gemeente niet alleen een reductie van CO2 zou moeten zijn, maar ook het streven om een constructieve bijdrage te leveren aan de woonstad Zoetermeer. De wethouder denkt dat dit een terecht punt is; de scoop van nul-op-de-meter is breder dan alleen CO2 reductie. Reagerend op de opmerking van Angelique Quentin over het feit dat nog onvoldoende actie is ingezet om de doelstellingen te behalen, geeft de wethouder aan dat de acties die nu zijn ingezet een eerste aanzet zijn voor een strategie die doorloopt tot na de huidige college periode.

Ook in de workshop van Remco de Bruijn is gesproken over de ambitie om te schakelen van fossiele naar duurzame energie. In deze groep werden zowel ambities als maatregelen onderschreven. Voorstel is de maatregelen uit te werken tot een samenhangend geheel en deze vervolgens met elkaar uit te voeren. Een ander punt wat naar voren werd gebracht is: 'maak energiebesparing vooral leuk'. Leuke maatregelen kunnen mensen enthousiasmeren waar sancties eerder een negatief effect hebben. Ook geeft deze werkgroep mee om als gemeente Zoetermeer trots te zijn op de resultaten die zijn behaald en dat uit te dragen. De heer Heymans, bouwer, stelt voor bij nieuwbouwprojecten als gemeente vooraf al bepaalde eisen te stellen aan de woningen waar het gaat om energiebesparende maatregelen. De wethouder geeft aan dat dit niet altijd mogelijk is; de gemeente kan het wel meer stimuleren. Hij wijst op een discussie die in deze werkgroep werd gevoerd over het 'vliegwieleffect' ofwel de ene energiebesparende maatregel leidt tot de andere. De wethouder hoopt dat met de maatregelen die nu zijn genomen, een dergelijke beweging in gang wordt gezet.

In de workshop van David Louwerse is gesproken over het groen om de stad. In deze groep is gesproken over het thema

verbindingen. Een eerste opmerking die daarover gemaakt werd was 'doodlopende structuren zijn ook heel mooi'. Verder werd een voorkeur uitgesproken voor de 'vanzelfsprekende route'. De werkgroep pleit voor een verbinding van de parken rond Zoetermeer; zowel onderling als met het buitengebied. Eén van de deelnemers aan deze werkgroep pleit voor meer samenwerking tussen bestaande organisaties die zich bezighouden met de promotie van het buitengebied. De wethouder onderschrijft dit; momenteel wordt onderzocht hoe dit kan worden vormgegeven.

Eveline Kokx heeft in haar workshop gesproken over stadslandbouw. Zij had vooraf een drietal vragen geformuleerd die in sub groepjes zijn besproken. Het resultaat hiervan is terug te vinden in het verslag van deze workshop. Als rode draad kwam het belang van het sociale aspect sterk naar voren. Voor de gemeente is van belang het sociale belang te verbinden met de doelstellingen op het gebied van duurzaamheid. Stadslandbouw is in de workshop gedefinieerd als land en / of tuinbouw met een openbare functie. De gemeente zou zo min mogelijk regels moeten stellen. Als voorwaarde voor het uitvoeren van een succesvol initiatief, werd de wens geuit voor één loket bij de gemeente. Verder geeft de workshop aan de gemeente mee om als overheid te participeren in burgerinitiatieven. Een deelnemer van de werkgroep vult aan dat ook voorgesteld is om het eigenaarschap bij de bewoners neer te leggen. De wethouder kan zich vinden in hetgeen naar voren is gebracht, maar geeft tegelijkertijd aan dat het lastig is om een en ander in de praktijk uit te voeren.

Afsluiting

De wethouder bedankt de deelnemers aan het stadsgesprek voor hun aanwezigheid en inbreng. Hij heeft de discussies als inspirerend en waardevol ervaren en neemt de opbrengst van vanavond mee om het actieplan verder aan te scherpen.

Gert van 't Hof overhandigt de sprekers en de voorzitters van de workshops een attentie met dank voor hun inbreng en sluit vervolgens de bijeenkomst af. Na afloop is er gelegenheid om verder informeel met elkaar na te praten.

REACTIE COLLEGE OP ADVIEZEN, VRAGEN, MENINGEN

Energietransitie

	Advies/vraag/mening	Reactie
1.	Hoe wordt er gemonitord?	Er zijn drie monitorsystemen beschikbaar die elkaar kunnen aanvullen. www.energieinbeeld.nl www.klimaatmonitor.databank.nl www.enervisa.nl
2.	Backcasting van 2040 terug ontbreekt	De backcasting is alsnog geactualiseerd.
3.	Ook effecten meenemen voor thema's als water, mobiliteit, lucht en geluid?	Keuze is gemaakt om de middelen te focussen voor de genoemde twee thema's. Ambities voor lucht en geluid zijn nl gehaald. M.b.t. mobiliteit wordt het elektrisch rijden gefaciliteerd omdat dit ook kan bijdragen aan de energietransitie.
4.	Zoek naar verduurzaming die geld oplevert	Energiebesparing wordt i.d.d. vanuit (de ontwikkeling van) businesscases benaderd. Nul op de meter is hier een voorbeeld van.
5.	Faciliteer en stimuleer een platform duurzaamheid	Het college zal hier een initiatief voor gaan nemen.
6.	Koppel duurzaamheid aan het feit dat mensen woonomgeving prettig en mooi willen hebben	In de communicatie wordt duurzaamheid waar mogelijk gekoppeld aan andere prikkels die mensen enthousiast maken
7.	Maak meer bekend waar we aan werken en wat er bereikt is	Er zal meer hierover via facebook en twitter worden gecommuniceerd.
8.	Maak een stappenplan naar 2040	Hebben we met de backcasting studie die geactualiseerd is
9.	Schrijf nul op de meter voor als eis in de nieuwbouw	Deze ambitie is opgenomen in het programma
10.	Ondersteun lobby voor landelijke wetmatige energietransitie	Zoetermeer lobby't via diverse gremia zoals de G32 hiervoor.
11.	Een subsidieregeling voor huizen die niet over kunnen naar nul op de meter.	De verwachting is dat dit op termijn wel mogelijk zal zijn of dat het restant via collectieve installaties kan worden voorzien.
12.	Een loket voor burgers (energieloket).	Bestaat al. energieloket@zoetermeer.nl Daarnaast zal de gemeente de realisatie van een renovatiewinkel ondersteunen.
13.	Platform duurzaamheid in de gemeente.	Zie punt 5
14.	Een energierekenkamer.	Het te vormen platform duurzaamheid zou zich jaarlijks kunnen buigen over de voortgang van de doelstellingen. Een formele rekenkamer is aan de raad.
15.	Hot fill voor minima stimuleren	Is techniek gerelateerd aan gasvoorziening. Niet zo modern meer. Wassen kan ook op 15 graden Celsius tegenwoordig
16.	Maak duidelijk wat gemeente doet aan duurzame verlichting	Als punt 7.

17.	tastbare voorbeelden etaleren in samenwerking met innovatieve instanties en denkers	Als punt 7
18.	inventarisatie op te maken van alle woningen in Zoetermeer (bouw informatie van alle woningen, feitelijke energieverbruik totalen, enz)	Zie vraag 1. Verder participeert de gemeente in de realisatie van de regionale warmte koude kaart en daarmee de nationale energieatlas.
19.	Er moet een omdenking plaatsvinden: de boodschap is dat duurzaamheid gaat ook over verbetering van comfort, verhoging van de kwaliteit en waarde van het huis en de wijk en niet alleen over extra investeren om op termijn terug te verdienen.	Zie vraag 6
20.	stadsverwarming kan duurzaamheid in de weg staan.	Zie de actualisatie van de backcastingstudie
21.	Het actieplan moet gedetailleerd in kaart worden gebracht. Hoe gaan we met zijn allen deze energietransitie, en daarnaast ook recycling van water, afval, gebruik/hergebruik van bouwmaterialen, enz. inrichten. Iedereen is aandeelhouder van het plan, dat zichtbaar en transparant is.	Zie punt 3.
22.	publieke gebouwen met zonnepanelen en andere energiebesparende middelen, door crowdfunding of leasing	Drie geschikte gemeentelijke gebouwen zijn hier voor nu beschikbaar gesteld. Zie het programma.
23.	Voorlichting samenwerking en voorfinanciering bij vve's en corporaties	Actie naar VVE's is gestart. Corporaties loopt via prestatieafspraken.
24.	samenwerking met banken, bouwbedrijven, makelaars en investeerders.	N.a.v. miniconferentie NOM wordt vervolg in samenwerking met de OZB opgezet.
25.	Aannemers/bouwbedrijven/gemeente moeten energiescans aanbieden aan en woningbezitters en eigenaars bedrijfspanden	Wordt beperkt gedaan voor kantoren. Voor woningen zijn energiesafari's beschikbaar.
26.	Zoek naar logische momenten voor verduurzaming van woningen. Zoals bij verhuizing en grootschalige verbouwing.	Wordt al gedaan zoals bij plannen woningcorporatie.
27.	Makelaardijen moeten standaard een aanbieding of plan voor verduurzaming van het huis in het informatie verkoop dossier van een huis opnemen	Zie punt 24
28.	Wooncomfort is het sleutelwoord (weg met de tocht, weg met vochtplekken, weg met energie verkwisting).	Zie punt 6
29.	Belangstellenden moeten goede toegang hebben tot	Hierin kan de op te starten renovatiewinkel voorzien.

	aannemers/project-ontwikkelaars met vragen en punten van zorg om ze over de streep te trekken.	
30.	Er moet een inventarisatie komen van alle woningen in Zoetermeer (veel woningen zijn bijna 40 jaar oud en renovatie en verbouwing zijn aan de orde van de dag). Corporaties, bewoners en eigenaars moeten individueel worden benaderd en uitgedaagd om energiebesparende maatregelen en verbouwingen uit te (laten) voeren. Noodzakelijk hiervoor is een energie scan per huis, mogelijk plan van aanpak, financieringsmogelijkheden en voorwaarden, zodat men een duidelijk beeld krijgt hoeveel geld ze effectief kwijt zijn aan de investering.	Zie punt 29
31.	Het is belangrijk om een ruime marge aan te houden en verder dan de ambitie te willen gaan, dus niet alleen klimaat neutraal in energie, maar duurzaam in alle facetten (recyclen van water, gebruik/hergebruik van bouwmaterialen, van afval enz.	Zie punt 3. Scherpere ambities op de gekozen thema's zijn niet realistisch. Zie de backcastingstudie.
32.	Goed voorrekenen en het maken van duidelijke budgetten/begrotingen is belangrijk vooral voor mensen met een kleine beurs in de sociale woningen.	Mee eens.
33.	Innovatie en energiebesparing bij bedrijven is ook onderdeel van de 'proeftuin'. Wat is de rol van de gemeente hierbij?	De gemeente faciliteert en stimuleert NOM renovaties. Zoetermeer had de primeur landelijk met de eerste particuliere nom renovatie.
34.	Maak van Zoetermeer 'slaapstad' een 'energieke' stad. Bijvoorbeeld door uitbreiding van het laadpalen circuit, samenspel van woonstad en landschap (A12, spoornetwerk, fietspaden). Er moet veel geïnvesteerd worden in media aandacht: kranten, tijdschriften, TV West en You Tube.	Mee eens. Extra laadpalen plaatsen wordt gestimuleerd en in het kader van warm welkom vinden er ook initiatieven plaats langs de A12
35.	Gemeente moet samenwerken met TU (of lokale innovatieve partijen, ROC's, HBO's, innovatie- en leerfabrieken in Dordrecht en/of Alphen aan de Rijn)	DE gemeente zoekt samenwerking met het onderwijs door bijv. deelname aan het platform.
36.	cradle to cradle principe omarmen. Zelfvoorziening, upcycling, gebruik van lokale materialen, enz	Zie punt 3.
37.	het is cruciaal om de bewoners erbij te betrekken door de	Zie punt 6

	boodschap dat duurzaamheid alles te maken heeft met wooncomfort.	
38.	Eis van alle projectontwikkelaars eist dat zij alleen projecten opleveren die klimaat neutraal zijn.	Zie punt 9
39.		
40.		

Groen

1.	Verbeter bewegwijzering vanuit de stad naar het buitengebied	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
2.	Iets dat dood loopt kan ook heel mooi zijn	Mee eens
3.	Beperk invloed steilrandroute op weidevogels	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
4.	Waterlopen kunnen helpen met verbindingen stad land; verbeteringen bijv. icm waterberging	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
5.	Niet te veel willen, er is al veel!	Het college gaat uiteraard niet voor teveel.
6.	Zoetermeer aan zee en rondje meerpolder goed idee	Mee eens
7.	Ga door met steun aan stichting land van wijken wouden	Dit wordt zeer serieus overwogen.
8.	Is de verhoging van het aantal gebruikers van het landschap een goede doelstelling?	Het college wil graag meer mensen kennis laten maken met en gebruik laten maken van het landschap.
9.	Het landschap rond Zoetermeer is rijk aan groen en cultuurhistorische elementen.	Mee eens
10.	Er zijn genoeg fietsroutes, maar de routes zijn moeilijk te vinden en spreken niet allemaal voor zich.	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
11.	Informatie over de geschiedenis en natuurwaarden kan de belevingswaarde verhogen	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
12.	Routes vanzelfsprekender maken, promoten en samenwerking faciliteren	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
13.	Stad, park en landschap meer verbinden waar het aanbrengen van verbindingen de belevingswaarde verhoogd.	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
14.	De belevingswaarde van routes verhogen door beleving toe te voegen	Met de regionale kansenkaart worden hier oplossingen voor gezocht
15.		
16.		

17.		
-----	--	--